

Părintele
CONSTANTIN **NECULA**

Prof. Univ. Dr.
ALEXANDRU VLAD **CIUREA**

REGĂSIREA FIINȚEI
PRIN
ȘTIINȚĂ
ȘI
CREDINȚĂ

Bookzone
BUCUREȘTI, 2023

Cuvânt-înainte

de Părintele Constantin Necula

Adresez mulțumiri Domnului Profesor și Doctor ALEXANDRU VLAD CIUREA că a intrat în cartea-joc propusă de colegii de la Bookzone. Nu ne-am propus să scriem amândoi despre aceleași lucruri și nici nu ar fi fost corect. Pentru mine, creierul este o foarte mare necunoscută pe care o intuiesc numai în manifestările sale în exteriorul cotidian. M-am bucurat, cu puțin timp înainte de a încheia scrierea „părții Necula” din carte, că întâlnindu-ne am ales câteva puncte de reper comune. Știu că ultima carte a Domnului Alexandru Vlad Ciurea v-a încântat pentru că v-a explicat „pe înțeles” mecanismele cunoașterii creierului. De data aceasta, nu a mai fost atât de simplu – nici modul nostru de explicare și nici limbajul de care ne-am folosit. Nu e vorba de orgolii profesionale, ci de respect pentru standardul despre care putem vorbi despre unele subiecte abordate. Dacă vă așteptați să vorbim despre știință așa cum vine ea la rând comentariului lumii de astăzi, vă înșelați. Mi-am dat seama în timp că numai clasicul în cunoaștere – munca, cititul, cercetatul în tihnă – lasă urme reale pe norii căutării adevărului din fiecare colț de cunoaștere.

Mă simt onorat că am dus povestea trăirii cunoașterii până în dreptul ochilor voștri. Sper să vă treacă în inimă, să facă din inima voastră o destăinuire spre Ceresc. Omul nu este întreg nici numai pământ și nici numai cer. După cum spunea Nichita Stănescu:

Constantin Necula

„Pământule gelos, atât de puțin ai pus în noi/ Și-atât de grabnic ești să-ți iei puținul înapoi.” Cred și mărturisesc cerescul din fiecare dintre noi, dar și puterea fiecăruia dintre noi de a aduce – prin cercetare și efort în cunoaștere – Cerul mai aproape de cei care trăiesc iadul. Tainei acesteia i-am supus cuvintele mele.

Fie ca Dumnezeu să nu ne piardă urma și să știe mereu unde ședem ascunși în căutările noastre.

Partea I:

ȘTIINȚĂ ȘI CREDINȚĂ

Și totuși, ce (mai) este Credința?

1

de Părintele Constantin Necula

Orice tratat serios din lumea științifică pornește de la definirea termenilor. Atunci când spun eu „credință”, e oare totuna cu ceea ce numești tu – celălalt, aproapele meu – „credință”? În ce mod anume credința îmi creează un mod de a gândi sau asuma viața?

De ani buni aud mereu despre credință la oameni care amestecă termeni și conținuturi. Îi numesc, cu finețe sper, sincretiști. Sunt cei care mereu pun în aceeași categorie o serie de conținuturi, unele de-a dreptul rupte de realitate. A reveni, de exemplu, asupra credinței în mituri ori obscure certitudini insulare nu prezintă un fundament exigent teologiei credinței. Unde mai pui că avem destui dintre cei care se numesc credincioși dispuși să umple lumea cu mediocrități ieftine, cu obsesii personale ori frustrări. Nu, credința nu ține de nemulțumirile tale raportate la Dumnezeu. O poți aplica la oameni, ca formulă de calcul a ratării vocației: cred că parte din prietenii mei nu îmi sunt prieteni. Dar cert nu poți să-ți dai cu părerea asupra modului în care gândește Dumnezeu numai pe seama experienței personale. Când Luther spunea că „se teme de omul unei singure cărți”, se referea la obsesia devenită credință. Unii chiar cred că, dacă nu au citit decât o carte – uneori, desigur, aceasta se referă la o carte-revelație –, au cheia înțelegerii absolute a credinței. Și reduc credința doar la ce pot înțelege și defini ei

în coridorul de cunoaștere pe care au accesat urcușul spre Dumnezeu.

De aceea credința nu poate fi ruptă de cunoaștere și devine important pentru omul credincios să nu se reducă intelectual doar la ce crede el că ar fi esențial în înțelegerea fundamentelor lumii în care trăiește. Vom reveni asupra acestui gând la momentul prielnic în cadrul lecturii noastre asupra relației dintre știință și credință. Prin el vrem să identificăm una dintre cele mai grave deformări aduse de om credinței: fanatismul. Poate trăi omul fără borne de credință? Desigur. Dar gustă un soi de depresie sufletească aproape continuă. Eu cred că toți cei pe care-i vedem că scriu texte pe care le cred meditații religioase, dar exprimă prin ele disperarea după Dumnezeu, mărturisesc frica de neant și lipsa unei credințe reale, miez tare dinaintea loviturilor neființei.

M-am gândit mult în ultima vreme în ce mod pot prezenta dificila situație a necredincioșilor, a celor fără sâmbure de lumină în rațiunea cotidiană. Pentru că, vom afla, credința este știința de a trăi cotidianul cu Dumnezeu. Am descoperit câteva lucruri și vi le voi aduce dinainte. **Dar, mai întâi, aș vrea să ne lămurim asupra unui principiu fundamental – științific – al credinței: rațiunea de a fi credincios.**

Literatura română dispune de un excelent text al minunatului poet-mărturisitor Vasile Voiculescu (1884–1963). Povestea se numește *Revolta dobitoacelor* și a apărut dintâi în *Calendarul* (nr. 256 / 25 decembrie 1932). Ea ne dezvăluie cum omul nou, „intrat în eră cu tot alaiul de animale îmblânzite după el”, se întoarce necăjit de la pădure, într-un amurg sălbatic de iarnă. Autorul insistă pe descrierea unui om primitiv – carul, de exemplu, are o roată numai dintr-o

bucată de trunchi ce se rupsese într-un prag –, om chinat de muncă, înconjurat de animalele din cohorta sa de cuceritor al rodului cotidian. E crunt și morocănos, calcă în noroi cu îndârjirea unui apostol ce-și ratase pescuitul supraviețuitor. E meritul lui Voiculescu de a fi surprins un personaj ca oricare dintre noi, și totuși unic. Relația cu animalele e una de frică, de lovire și năduf revărsat asupra lor. Și animalele sunt îmbulzite într-un ocol, rănite de muncă și om.

În acest cerc de obosiți înfrânți se ivește cea mai nemuncitoare dintre animalele omului: pisica, ființă care începe să îndemne nemulțumita adunare să se revolte. Dintâi se negociază și unele animale apără omul și pe femeia sa. Dar venirea pisicii, care-și jertfise viața în lupta cu șoarecii, îndeamnă la revoltă. Ușor, pisica demontează toate argumentele ce-l puteau salva pe om. Pare și este un manipulator versat, atent să rupă pe om de orice pic de empatie animală. Descoperă animalelor fragilitatea omului – „mai plâpând ca un vițel” – și propune să-l ofere pe om gol în mâna și colții animalelor. Îi trage cu sine spre adăpostul omului, unde acesta se dezgolea de tot ce înfricoșă adunătura de... bestii: pielea de leu, baltagul, cizmele cu copite, coiful cu colții ascuțiți... Voiculescu scrie: „Omul, ieșit din găoacea lui ca un pui golaș, ședea alb și plâpând, cu carnea mirositoare a vițel de lapte. Capul rotund și mic, ca un miel slăbănog, se răsucea pe un gât fără vlagă. Grumazul taurului, pe lângă el, era un trunchi de gorun pe lângă trestie.” E viziunea care dă curaj pisicii să încurajeze și mai tare revolta. Ochii animalelor devin de fiară și hotărăsc să accepte planul pisicii celei incitatoare. Doar că un personaj mai aproape de realitate, câinele, mai privește o dată ochiul de la bortă prin care urmăriseră tovarășii de ocol așezarea în odihnă a omului. Se trage înapoi

însăpăimântat și o ia la fugă. La fel și celelalte animale se îngrămădesc la gaură, privesc din nou și, îngrozite, fug, ascunzându-se. Voiculescu scrie două finaluri ale poveștii:

1. „Omul, îngenuncheat la pământ, își împreunase mâinile și ridicase ochii... Deasupra lui, tavanul parcă se găurea, căci se strevea cerul. Un abur luminos ieșea din trupul omului, mai ales din osul frunții și din creștet, închegându-se în jurul lui ca un cearcăn... Lumina ajunsese din ce în ce mai puternică. Îl îmbrăcă într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor. Omul era o lină flacăra albă, ca o torță care arde toată deodată. Și văpaia învăluitoare lua din ce în ce înfățișarea unui paznic îngrozitor, în picioare, plecat deasupra omului din el, care se ruga.” (finalul din 1932)
2. „Omul izbi două pietre, și din mână țâșni deodată flacăra unui fulger ce însăpăimânta animalele în nopțile de furtună. Lumina ajunsese din ce în ce mai puternică și-l îmbrăca tot într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor de fiară. Deasupra lui, tavanul parcă se făcuse străveziu și se răsfrângeau prin el stelele, iar o frântură din soare veghea liniștită la căpătâiul omului.” (versiunea publicată în 1964, 1966 și 1972)¹

Tind să cred că cea de-a doua finalizare de poveste era oarecum sortită... publicării sub lupa cenzurii comuniste. Ambele exprimă însă același temei al rațiunii credinței ca făcând diferența între om și dobitocul ușor de manipulat tocmai de animalul-casnic, trădătorul eficient. Tavanul spart aduce aminte de cei

1 Întreaga poveste și notele privind publicarea acesteia în Vasile Voiculescu, *Opera Literară. Proza*, Ediție îngrijită, prefață și cronologie de Roxana Sorescu, Ed. Cartex, București, 2003, pp. 45–48 (n. a.).

patru prieteni ce-și poartă prietenul paralytic dinaintea lui Iisus Hristos, în Capernaum. O spărtură în conștiință, așa cum numește Søren Kierkegaard² momentul și realitatea din episodul amintit. Or, spărtura în conștiință, care duce la adevărata cunoaștere, nu poate fi decât capacitarea rațiunii credinței din om spre cunoaștere, cunoaștere autentică, legată de adevăr cu toate firele numite ale cercetării științifice.

Chiar dacă pare mai materialist-dialectică a doua finalizare de text a lui Vasile Voiculescu, este și ea premisă a unei gândiri ce-și gândește gândirea (Mihai Ralea), nu focul făcând diferența între om și animal – în fond, putea să se aprindă un copac ori chiar cerul din spuza stelelor –, ci posibilitatea de a-l produce. Posibilitatea de a ști! O știință care se naște din credință, din ritual și afirmare a gestului fondator de cunoaștere. Desigur, se poate spune: „Povești!” Probabil. **Dar dacă recitești întreaga epopee a descoperirilor umane – dacă ar exista un astfel de catalog –, descoperi că numai cei care cred pot dinamiza cunoașterea. Și cei care cred că nu cred.** Căci cred cu tărie, motivând cunoașterea cu o lucrare interioară altfel greu de descoperit, fără lumina credinței.

Poate că nu putem defini credința. Mântuitorul Hristos însă o cere mereu, cu insistența Celui Care știe, căci e Știința. Crede numai, spune mai mereu, ca și cum credința dislocă o umbră din suflet, făcându-l viu și apt cunoașterii. Ce descoperă toți cei care cred și se vindecă sau revin la viața normală după ce-i atinge Harul lui Dumnezeu? Ca să exprime ce descoperă prin credință, oamenii exclamă: „Tu ești Fiul Lui Dumnezeu, Mântuitorul!” De aceea cultura creștină ține în ea

2 Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855), teolog, filozof, scriitor și poet danez, a cărui operă este considerată o primă formă a existențialismului creștin (n. red.).

această bucurie a cunoașterii din care decurge inclusiv cunoașterea științifică.

Deseori, i-am auzit pe oameni spunându-mi cât sunt de blazați specialiștii pe care i-au cercetat în diferite familii profesionale. Inclusiv medici ori preoți – ca să ne dăm pe noi mai întâi de exemplu – par a fi plictisiți de profesiunea lor, de lucrarea pe care o au de îndeplinit. De unde vine blazarea? Din lipsa acestei bucurii sau din nelucrarea mirării de Har din miezul credinței? Poate unora li se par metafore sau simple vorbe. Când trăiești însă în aura de Iubire a lui Dumnezeu Care te face părtaș cunoașterii, lucrurile acestea curg către tine. Cum e posibil? Vom încerca să ne lămurim împreună.

Avem de limpezit încă o poveste-clișeu. Am auzit deseori că Biserica – nu neapărat cea Ortodoxă, dar se lipește și de ea „abțibildul” acesta – ar spune: „Crede și nu cerceta!” La o simplă căutare pe Google – desigur că nu vorbim aici de cercetare științifică –, vei descoperi zeci de pagini în care se explică modul în care s-a lipit de cultura umană o spusă a lui Celsus³ (sau Celsie, cum a fost tradus dintâi în limba română), un filozof din epoca primară desființat de Origen⁴, un scriitor bisericesc. Merită să mai pierdem timpul cu astfel de „predicții” ale infantilismului provocat de necunoaștere? Poate că da.

Voi folosi un text din *Scriptură* să aflăm împreună dacă Domnul Hristos îndeamnă spre cunoaștere sau nu, dacă acceptă sau nu cercetarea. E un text clasic, așa zice, pentru cititorul de *Scriptură* și pentru practi-

3 Filozof grec din secolul II d.H., adversar al creștinismului timpuriu (n. red.).

4 Origen din Alexandria, preot care a trăit la începutul sec. III d.H., primul teolog care a încercat să sistematizeze gândirea teologică (n. red.).

cantul ortodox al cultului. Pentru că vorbim de două lecturi din *Evanghelie* care sunt apropiate de momentul în care săvârșim aducerea aminte de Înviere: slujba celei de-a Doua Învieri și Duminica Tomii, prima după Duminica Învierii. Ce ne spune textul *Evangeliei*? Ioan Evanghelistul, cel mai atent la detaliile semnelor din minuni, atunci când descrie Învierea, o face având conștiința unei cunoașteri reale și imediate a Mântuitorului. Cel mai iubit dintre Apostoli nu poate minți. Ne descrie astfel, pe parcursul unui capitol întreg, al 20-lea, al *Evangeliei* puse sub numele său, câteva întâlniri cu realitatea Învierii pe care le au oamenii Mântuitorului: Maria Magdalena (20.1), Simon-Petru și însuși Ioan (20.2-10) și iar Maria – ce stă afară și plânge și vede doi îngeri în veșminte albe care-i adevăresc că Hristos a înviat (20.11-13) și apoi Îl vede pe Însuși Domnul Cel Înviat (20.14-17). Ultima întâlnire o investește oarecum cu Vestirea, cu această Bunăvestire inalienabilă că Hristos a Înviat (20.18). Seara însă, în ziua aceea, cea dintâi a săptămânii, Domnul Cel Înviat Se arată Ucenicilor ce se ascunseseră de frica iudeilor – credeau că vor fi ei înșiși uciși, ucenicii prorocilor nu prea scăpau vigilenței obtuzilor din administrația Templului – și Se descoperă prin semne distinctive ale *Evangeliei* și Pătimirii Sale: intră pe ușile încuiate, dăruiește Pacea și suflă Duh Sfânt, izvor al tuturor iertărilor într-o Împărăție până la sfârșitul cel fără sfârșit (20.19-23). Toma, unul dintre Apostoli, cel numit Geamănul, nu era acolo.

Sunt multe voci ale exegeților (Gianfranco Ravasi ori Michael Hesemann sunt doar doi dintre cei mai moderni) care ne spun că fusese trimis din Ierusalim tocmai că semăna foarte mult cu Domnul Hristos, de unde porecla sa. Interesant este că, pentru a vindeca de orice urmă de îndoială pe Ucenici, Domnul Își

vădește rănilor, unice, îndubitabile, doar în carnea Sa existente. Poate că mirarea un pic ațoasă a lui Toma îi va fi încercat pe toți. El rostește – dar simțim un murmur general în lectură –, atunci când colegii de apostolat îl anunță „Am văzut pe Domnul”, cuvintele unui necredincios în lipsa unei arătări a adevărului: „Dacă nu voi vedea, în mâinile Lui, semnul cuielor și dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor și dacă nu voi pune mâna mea în coasta Lui, nu voi crede!” (Ioan 20.25)

Personal, o socotesc cea mai frumoasă declarație de credință. **A crede devine a înțelege, a primi rațiunile Tainei prin care te faci părtaș cunoașterii lui Dumnezeu și a lumii create de El.** Biserica propune lectura acestei pericope – Ioan 20.19-25 – în miezul zilei Paștelui, în Duminica Învierii.

Duminica următoare, numită pe deplin justificat Duminica Tomii, se continuă lectura și suntem martorii a ceea ce înseamnă credința luminată de rațiune – fundament oricărei cercetări și cunoașteri științifice. Domnul Hristos vine, trece prin ușile încuiate, Se așază în mijlocul ucenicilor dăruindu-le Pacea – semn al încurajării într-o amplă trimitere, nesfârșită, îndrăznesc să spun – și cheamă pe Toma (fără reproș, îndrăznesc a spune): „Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea; și nu fi necredincios, ci credincios” (Ioan 20.27). Cu alte cuvinte, **diferența între credincios și necredincios e dată de cunoaștere, de aprofundare a cunoașterii Persoanei prin care darul credinței ni s-a oferit într-un chip cu totul tainic.** Reacția lui Toma este imediată: „Domnul meu și Dumnezeuul meu!” Pare că este o răsufare de ușurare și bucurie, aducând aminte de toate oftaturile celor care descoperă adevărul. Un soi de „Eвриka!” în planul cunoaș-

terii personale. Spusa Mântuitorului ce urmează în logica textului trebuie înțeleasă în aceeași conotație: „Pentru că M-ai văzut, ai crezut. Fericiți ce n-au văzut și au crezut” (*Luca* 20.29). Observăm o nuanță în rostirea Mântuitorului – „cei ce n-au văzut”, nuanță folosită de unii Părinți ai Bisericii ca să ne spună că, de fapt, Toma nu a pus mâna în coasta rănită de moarte a Celui Ce a învins moartea. Și nici degetul său nu a scormonit după adevăr în semnul cuielor ce-L atârnașeră pe lemn pe Cel Ce atârână Cerul pe ape.

Pare limpede aici pedagogia cunoașterii pe care Domnul Hristos ne-o pune la îndemână. Numai că nu spune că, pentru a ieși din credulitate și a ajunge la credință, e nevoie de adevărea prin cunoaștere a lucrurilor auzite, a vestirilor care ajung la tine. Altfel spus, dacă te menții în iraționalitate ori în raționalism extrem, nu primești pacea de care ai nevoie să fii izvor de cunoaștere a iertării și iubirii lui Dumnezeu, și nu de puține ori cercetarea din care îți împăunezi orgoliul se sfărâmă în vadul de inutilități strălucitoare ale lumii.

Finalul capitolului acestuia ioaneic surprinde două adevăruri fundamentale în ceea ce privește cercetarea: mai întâi, cea teologică și, mai apoi, cercetarea în ansamblu. Primul dintre cele două versete ne spune așa: „Deci și alte minuni a făcut Iisus înaintea ucenicilor Săi, care nu sunt scrise în cartea aceasta” (20.30). Cu alte cuvinte, există o limită fizică a cuprinderii cunoașterii și cunoașterea nu se face fără aspra exigență a uceniciei. Biserica vede aici rădăcina Sfintei Tradiții alcătuită din monumente de mărturie. Care luminează adevărurile din *Scriptură* în părți în care e nevoie de cizelare a cunoașterii. Nu-i altfel nici în cunoașterea generală. Un cercetător care spune că a citit tot ce se poate citi despre un context științific nu este decât un

cărturar și atât. El nu poate intui ce anume gândește o persoană – necunoscută sau nu – în aceeași clipă cu el asupra subiectului propus cunoașterii. Așa cum el nu poate face cercetarea neasumând cercetarea anterioară, ca și cum ar fi un accident genetic, ci în deplină legătură cu efortul anterior. Fără frustrări ori superficialisme.

Al doilea verset dintre cele două – ultimul al capitolului – poartă cu sine o altă cheie majoră: „Iar acestea toate s-au scris ca să credeți că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, și, crezând, să aveți viață în numele Lui” (*Ioan 20.31*). Avem, așadar, patru puncte de reper:

- A. S-au scris
- B. ca să credeți
- C. crezând
- D. să aveți viață (în numele Lui).

Altfel spus, cunoașterea – inclusiv cea duhovnicească – nu este o cunoaștere dezorientată. Nu este simplă străbateră prin haos. „Scris – credeți – viață” sunt parametrii oricărei cunoașteri. Care își caută și studiază izvoarele, adâncește și apoi transmite lumii (ethosului cercetării) ceea ce a descoperit spre binele comunității. Sunt caracteristici ale oricărei căutări științifice.

Există însă o trăsătură de caracter care unește credința de cercetarea științifică, omul credincios de omul studios întru știință? Personal, zic că da. Este o virtute care poate fi acceptată ca fiind virtutea motor cunoașterii. Nu, nu curiozitatea, uneori ucigașă și mediocră prin rezultate. Mă refer la curaj. Curajul nu ca oponent fricii. Nu opusul sentimentului de teamă,

ci curajul ca dar al lui Dumnezeu. Alistair Begg⁵, un remarcabil mărturisitor în vacuumul ideologic american, propune o exegeză la cartea *Daniel*, cu temă folositoare demersului nostru. El scrie lucrarea *Curajos prin credință. Încredere pe măsura lui Dumnezeu într-o lume postcreștină*⁶ ca un răspuns la provocarea lumii în care trăim. Din Cuprins reținem șapte porunci (capitole în carte) pe care, personal, le văd ușor de așezat și în cultura omului de știință:

1. Să-ți cunoști limitele de demarcație
2. Păstrează-ți încrederea
3. Ascultă-L pe Dumnezeu (în ciuda consecințelor)
4. Spune-ți părerea (fiindcă Dumnezeu e mare)
5. Să vezi dincolo de sclipici
6. Slujește cu credincioșie, rămâi ferm
7. Îndrăznește – Dumnezeu câștigă

Poate părea mai degrabă un program de viață pentru un creștin practicant. Dar nu altfel se cere programarea vieții pentru un om care își asumă cercetarea, cunoașterea științifică. Aceasta în ciuda faptului că ne aflăm sub valul secularismului care opune *Scripturii* mitul, iar credinței, bigotismul superstițios. Și acuză creștinismul tocmai de primitivism și mituri, de bigotism. Deși constatăm că subiectele din desene animate ori romane, din știri și promovare media nu au împănate în țesătura lor decât, revin, un bigotism superstițios secular extrem de infecund științific. O întoarcere împotriva creștinismului a societății obligă și acordarea noastră la o nouă ordine de gândire?

5 Alistair Begg (n. 1952), pastorul principal al Bisericii Parkside din Cleveland, vocea din spatele predicării și predării radio creștine *Truth For Life* (n. red.).

6 Trad. rom., Ed. Cartea Creștină, Oradea, 2022 (n. a.).